

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา Analytical Study of the Philosophy of Wisdom Leadership

กิริติ บุญเจือ

Kirti Bunchua

เมธา หริมเทพาธิป*

Metha Harimtepathip

ชิสา กันยาวิริยะ

Chisa Gunyaviriya

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Doctor of Philosophy Program in Philosophy and Ethics,

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: metha.ha@ssru.ac.th*

วันที่รับบทความ (Received): 8 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 19 มีนาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 29 มีนาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิเคราะห์เอกสาร ตั้งคำถามการวิจัยไว้ว่า “ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาควรเป็นอย่างไร” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดภาวะผู้นำ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญา และ 3) เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำ หมายถึง การแสดงความสามารถด้านความคิดริเริ่มที่จะ โน้มน้าวช่วยในการกระตุนองค์กรและใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีไปสู่จุดประสงค์ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ช่วยกันทำให้องค์กร ดำเนินคงอยู่ต่อไปได้ การเป็นผู้นำจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจูงใจคนให้กระทำตามมติร่วมระหว่างผู้นำและผู้ตาม 2) มนุษย์ต่างจากสัตว์ พืช และก้อนหินตรงที่มีปัญญาและจิตสำนึก ส่วน สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง เกิดการเชื่อมต่อกับผู้อื่นในทางที่สร้างสรรค์ (กุศล) ก้าวพ้นความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนหรือความเห็นแก่ตัวอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงความสุข ความสงบ ความเป็นอิสระในชีวิต สามารถยอมรับโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ รู้ชัด รู้ปฏิจักษุสัมปทา รู้ริยสัจ 3) ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา คือ ปรัชญาที่สร้างบุคคลที่มีคุณสมบัติความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างสุขภาวะทางปัญญาให้เกิดมีในตน และแบ่งปัน เกื้อกูล เสียสละ ขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสุขภาวะทางปัญญา ช่วยลดความทุกข์หรือขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมอย่างเป็นองค์รวมด้วยพลังสร้างสรรค์ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาโดยธรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางปัญญา, ปรัชญา, ปัญญา

Abstract

This research was a qualitative study based on document analysis. The research question was formulated as: "What should the philosophy of intellectual leadership be?" The objectives of the research were as follows: 1) to study the concept of leadership, 2) to examine the concept of intellect, and 3) to analyze the philosophy of intellectual leadership. The findings of the research revealed that 1) leadership referred to the ability to initiate, influence, and motivate individuals and organizations to achieve common organizational goals, leading to positive changes toward collectively accepted objectives. Effective leadership required both science and art in persuading people to act in accordance with the consensus between the leader and the followers, ensuring the organization's sustainability and continuity. 2) Humans differed from animals, plants, and inanimate objects in that they possessed intellect and consciousness. Intellectual well-being was defined as a deep understanding of oneself, fostering positive and constructive connections with others, transcending egoistic attachments, and attaining happiness, tranquility, and a sense of freedom in life. It involved accepting the world and life as they truly were. In Theravada Buddhist philosophy, "pañña" (wisdom) was interpreted as profound knowledge, clear insight, an understanding of dependent origination (*paticcasamuppada*), and comprehension of the noble truths (*ariya-sacca*). 3) The philosophy of intellectual leadership was a philosophy that cultivated individuals with leadership qualities capable of fostering intellectual well-being within themselves, sharing and contributing to society through altruism, and driving collective intellectual well-being. It aimed at reducing suffering and addressing societal challenges through wisdom, with the ultimate goal of promoting the well-being of the collective. This philosophy emphasized holistic quality-of-life development through creativity power, adaptivity power, collaboration power, and requisitivity power.

Keywords: Philosophy of Wisdom Leadership, Philosophy, Wisdom.

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกำลังคนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยให้ก้าวเข้าสู่เวทีเศรษฐกิจทั้งในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ (กัญชพร ปานเพชร, 2566) ภาวะผู้นำที่แท้จริงเป็นแนวทางของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับผู้รับบริการ ผู้ร่วมงาน และองค์กร ตามที่ Joseph Rost ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *Leadership for the Twenty First Century* ว่า "...เราต้องการผู้นำที่แท้จริง ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สูงและมุ่งมั่นในการสร้างองค์กรที่ยั่งยืน เราจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีเจตนาที่สะท้อนค่านิยมที่แท้จริงจากภายใน" (Sinclair, et.al., 2010)

ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทในการประสานและนำพาผู้คนให้รวมกัน ไม่ว่าจะในรูปแบบของการอยู่ร่วมกันหรือการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งสู่เป้าหมายที่ตั้งงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ภาวะผู้นำหมายถึงคุณสมบัติต่างๆ เช่น สติปัญญา ความดีงาม และความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ช่วยในการชักนำและรวมพลังของผู้คนเพื่อเดินไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ลักษณะสำคัญของผู้นำที่ดีนั้น

ประกอบด้วยการมองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง (พระเมธีวชิรภูษิต, 2557) นอกจากนี้ หลายคนยังมีบทบาทเป็นผู้นำในหลากหลายบริบท เช่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด หรือแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัว ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นการแสดงบทบาทของการเป็นผู้นำ

“ภาวะผู้นำ” คือ การที่ผู้นำใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญา หรืออิทธิพลต่างๆ ในการชักนำหรือจูงใจผู้อื่นให้ร่วมกันปฏิบัติงานหรือเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่สำคัญมีอยู่หลายแนวทาง ได้แก่ (1) ทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ ซึ่งวิเคราะห์และจำแนกผู้นำตามคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะ (Geier, 1967) (2) ทฤษฎีเชิงพฤติกรรม ที่เน้นวิถีทางสู่ความสำเร็จของการเป็นผู้นำ (Robbins, 2003) (3) การศึกษาของมหาวิทยาลัยไอโฮโอ ที่พบว่าพฤติกรรมของผู้นำแบ่งเป็นสองมิติ ได้แก่ การมุ่งเน้นที่คนและการมุ่งเน้นที่งาน (Schriesheim, Cogliser & Neider, 1995) (4) ทฤษฎีเชิงสถานการณ์ ที่มองความสำคัญของบริบทหรือสถานการณ์เป็นหลักในการศึกษาผู้นำ (Sinclair, et.al., 1995) และ (5) ผู้นำที่เปี่ยมบารมี ซึ่งวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของผู้นำที่แตกต่างจากผู้อื่น (Conger & Kanungo, 1994)

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานในองค์กร ความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของผู้นำ หากองค์กรมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ย่อมสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลในการชักนำผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานและทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ แต่หากผู้นำขาดประสิทธิภาพ จะไม่สามารถสร้างอิทธิพลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ซึ่งอาจทำลายขวัญและกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การดำเนินงานในองค์กรล้มเหลว (ณิธดา เวชญาลักษณ์, 2560)

ผู้นำที่มีสมรรถนะภาวะต่ำ มักพยายามแสดงความสามารถของตนโดยลำพัง ขณะที่ผู้นำที่มีสมรรถนะภาวะปานกลางจะเน้นใช้กำลังและความสามารถของบุคคลอื่นเป็นหลัก ส่วนผู้นำที่มีสมรรถนะภาวะสูงจะบริหารงานโดยอาศัยสติปัญญาของผู้อื่นเป็นหลักในการตัดสินใจ เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ผู้นำควรเรียกประชุมคณะทำงานเพื่อรับฟังความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน หากไม่ดำเนินการดังกล่าว อาจทำให้การตัดสินใจล่าช้าและไม่เด็ดขาด ส่งผลให้พันธกิจขององค์กรไม่สามารถสำเร็จลุล่วงได้ (พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาทวิโส, 2566)

ในยุควิถีใหม่ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติที่เกิดขึ้นท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แปรปรวน การปรับตัวและความสามารถในการนำองค์กรไปในทิศทางที่เหมาะสมจึงเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับผู้บริหาร ผู้นำจำเป็นต้องประยุกต์ใช้แนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารงานให้สอดคล้องกับความต้องการในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลที่ดีต่อองค์กร (พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ), 2565)

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง (Moderate Postmodern Philosophy) ส่งเสริมด้านวิชาการทางปรัชญาทั้งในส่วนของปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) และปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) จึงมีลักษณะเป็นสารัตถะนิยมที่ใช้ปัญญาในการขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา เพื่อให้เป็นผู้นำทางความคิดที่ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคม โดยเฉพาะปัญหาทางปรัชญา และการจะเป็นผู้นำทางปัญญาได้นั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อสร้างภาวะผู้นำทางปัญญาให้เกิดขึ้น และเข้าใจลึกซึ้งถึงระดับขั้นปรัชญา เพราะหากนักศึกษาสามารถพัฒนา

ตนเองให้มีภาวะผู้นำทางปัญญาจะได้รับความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น ศรัทธาจากบุคลากรในองค์กร เป็นผู้มีความรู้จักริเคราะห์แยกแยะ เข้าใจเหตุและผล รู้จักประเมินค่าแล้วเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อนำพาองค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีความสุขร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจดำเนินการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา” เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์ได้ว่า ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาเป็นอย่างไร โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปคิดและออกแบบกระบวนการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมวิชาที่เกี่ยวข้องสำหรับสร้างภาวะผู้นำทางปัญญาให้เกิดแก่ผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างแนวคิดด้านภาวะผู้นำ ปัญญา และจริยศาสตร์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้:

- 1) แนวคิดด้านภาวะผู้นำ ศึกษาจากทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆ เช่น ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (Situational Leadership), ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership)
- 2) แนวคิดด้านปัญญา อ้างอิงจากแนวคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับปัญญา ได้แก่ แนวคิดสุขภาวะทางปัญญา (Intellectual Well-being) ที่เน้นการตระหนักรู้และการพัฒนาเชิงลึก
- 3) แนวคิดด้านจริยศาสตร์ ศึกษาหลักการด้านจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ รวมถึงจริยศาสตร์อรรถประโยชน์ (Utilitarian Ethics) และจริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics) เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับผู้นำที่มีปัญญาและจริยธรรม

กรอบแนวคิดนี้เน้นให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำและปัญญา โดยผู้นำทางปัญญาจะต้องมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ มีจริยธรรมที่มั่นคง และสามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญา จากนั้นนำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์เชิงปรัชญาประยุกต์ ได้แก่ การวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้อธิบายวิเคราะห์มาสรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2. ขอบเขตด้านเวลา

ตุลาคม 2567 - กันยายน 2567

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปรัชญา ด้วยแนวทางการตีความซึ่งอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของ อรรถปริวรรต (Hermeneutic) อรรถปริวรรตเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยทฤษฎีและกระบวนการตีความแนวคิด ข้อความ และปรากฏการณ์ทางสังคม ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำอรรถปริวรรต

มาใช้เป็นกระบวนการ วิเคราะห์ ตีความ และสร้างความหมาย โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจแนวคิดทางปรัชญาเชิงลึกผ่านการพินิจพิเคราะห์เนื้อหาทางวิชาการอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา หมายถึง ปรัชญาที่สร้างบุคคลที่มีคุณสมบัติความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างสุขภาวะทางปัญญาให้เกิดมีในตน และแบ่งปัน เกื้อกูล เสียสละ ขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสุขภาวะทางปัญญา ช่วยลดความทุกข์หรือขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมอย่างเป็นองค์รวมด้วยพลังสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาโดยธรรม

ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาเป็นการผสมผสานระหว่างปัญญาและจริยธรรมในการนำองค์กรหรือสังคมไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืน ผู้นำทางปัญญาต้องมีความรู้ ความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ มีจริยธรรมที่มั่นคง และสามารถนำความรู้นั้นไปสู่อำนาจปฏิบัติที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม องค์ประกอบสำคัญของปรัชญานี้รวมถึงการใช้ปัญญา จริยธรรม การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การปรับตัว การแก้ปัญหา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต พื้นฐานของปรัชญานี้อยู่ที่การผสมผสานความรอบรู้และคุณธรรม การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ การแสวงหาความจริง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีวิสัยทัศน์ที่ยั่งยืน ผู้นำที่ยึดถือปรัชญานี้ต้องสามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับการปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม และมีความสามารถในการปรับตัวและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรและสังคม ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญามีความสำคัญในการส่งเสริมการตัดสินใจที่มีคุณภาพ การพัฒนาและรักษาความยั่งยืนขององค์กร การเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา การเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การนำปรัชญานี้มาใช้สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกทั้งในระดับส่วนตัว องค์กร และสังคม การเผยแพร่ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาควรทำผ่านการจัดสัมมนา การใช้สื่อดิจิทัล และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ปรัชญานี้สามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเอง การสร้างองค์กรที่ยั่งยืน และการส่งเสริมสังคมที่มีคุณธรรมและความยั่งยืน ผู้นำที่ใช้ปรัชญานี้จะสามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่ครอบคลุมและเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นในทุกระดับของสังคม ดังนั้น ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาจึงเป็นแนวคิดที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมซึ่งเน้นการใช้ปัญญาและจริยธรรมในการบริหารจัดการและการพัฒนาทั้งตนเอง องค์กร และสังคม การนำปรัชญานี้มาใช้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสำเร็จในระดับส่วนตัวหรือองค์กร แต่ยังสามารถนำพาสังคมไปสู่ความยั่งยืนและความเป็นธรรมได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา สามารถอภิปรายผลได้ว่า ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาเน้นความสำคัญของการผสมผสานระหว่างปัญญาและจริยธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำที่ดีไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้และความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ แต่ยังต้องมีจริยธรรมที่มั่นคง เพื่อให้การตัดสินใจและการดำเนินการมีความเป็นธรรมและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม การวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา ประกอบด้วย การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การปรับตัวและการแก้ปัญหา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาอิงจากพื้นฐานปรัชญาที่สำคัญ ได้แก่ การผสมผสานความรอบรู้และคุณธรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญามีความสำคัญในการส่งเสริมการ

ตัดสินใจที่มีคุณภาพ การพัฒนาและรักษาความยั่งยืนขององค์กร และการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา การเผยแพร่และการประยุกต์ใช้ปรัชญานี้ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การสัมมนา การใช้สื่อดิจิทัล และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา สามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเอง การสร้างองค์กรที่ยั่งยืน และการส่งเสริมสังคมที่มีคุณธรรมและความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Yong et al. (2011) ได้ศึกษาผลกระทบของโปรแกรมการฝึกอบรมด้านจิตวิญญาณต่อสุขภาวะทางปัญญา (Spiritual Well-Being) และความผาสุกทางจิตสังคมของผู้จัดการพยาบาลในโรงพยาบาลประเทศเกาหลี โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประเมินผลกระทบของโปรแกรมนี้อต่อสุขภาวะทางปัญญา ความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Integrity) การปฏิบัติของภาวะผู้นำ (Leadership Practice) ความพึงพอใจในการทำงาน และภาวะหมดไฟในการทำงานของผู้จัดการพยาบาลระดับกลางในโรงพยาบาล การวิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างพยาบาลออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลองจำนวน 24 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 27 คน โดยกลุ่มทดลองได้เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกอบรมด้านจิตวิญญาณเป็นเวลา 5 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่าหลังการฝึกอบรม กลุ่มทดลองมีการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา ความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ และการปฏิบัติภาวะผู้นำในระดับที่สูงขึ้น พร้อมทั้งมีภาวะหมดไฟในการทำงานลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม

Hsiao et al. (2012) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของโปรแกรมการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Learning Program : SLP) ต่อการปรับปรุงสุขภาวะทางปัญญาและการลดความเครียดในการปฏิบัติงานทางคลินิกของนักศึกษาพยาบาล งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบผลของโปรแกรม SLP ที่มีต่อการรับรู้สุขภาวะทางปัญญาและความเครียดจากการปฏิบัติงานทางคลินิกในกลุ่มนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลทางตอนเหนือของไต้หวัน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 39 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 40 คน โปรแกรม SLP ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอิงจาก 3 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) โปรแกรม SLP มีพื้นฐานจากทฤษฎีการเผชิญความเครียดที่พัฒนาโดย Lazarus & Folkman (1984) 2) โปรแกรม SLP ใช้กลยุทธ์การส่งเสริมจิตวิญญาณ ซึ่งได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยก่อนหน้าโดย Hsiao et al. (2009) เช่น การเพิ่มทรัพยากรสนับสนุนทางสังคม การสร้างความสัมพันธ์ที่สำคัญ การมีส่วนร่วมในองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร การขยายประสบการณ์ชีวิต การเพิ่มความหวัง และการปรับโครงสร้างคุณค่าของความศรัทธา 3) โปรแกรม SLP ได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมจากความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ เพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาและแนวทางที่สามารถปรับปรุงสุขภาวะทางปัญญาของนักศึกษาพยาบาลได้ โปรแกรม SLP ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการแนะนำเกี่ยวกับการตระหนักรู้ทางจิตวิญญาณส่วนบุคคลและความหมายของจิตวิญญาณ ส่วนที่สอง เน้นการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการความเครียด การสร้างความสัมพันธ์ การขอบคุณผู้อื่น การสำรวจคุณค่าของตนเอง และการมีชีวิตที่มีความหมาย กลยุทธ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมในโปรแกรมนี้นี้ประกอบด้วย 1) การบรรยายเพื่อแนะนำความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณ 2) การถามคำถามที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสำรวจจิตวิญญาณของตนเอง 3) การอภิปรายเพื่อให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปันและฟังประสบการณ์ทางจิตวิญญาณจากผู้อื่น 4) การฝึกปฏิบัติ เช่น การทำสมาธิ ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรม SLP ส่งผลให้คะแนนสุขภาวะทางปัญญาของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ กลุ่มทดลองยังมีคะแนนความเครียดในการปฏิบัติงานทางคลินิกลดลงและมีคะแนนการปฏิบัติทางคลินิกขั้นสุดท้ายสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับแนวคิดของ วรินทร์ลดา จันทวิเมือง และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง “ผลของโปรแกรมการสร้างเสริม

สุขภาพจิตจิตวิญญาณต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณในนักศึกษาพยาบาล” มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบผลของโปรแกรมนี้ต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล โดยมีรายละเอียดการวิจัยดังนี้ การวิจัยประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิตชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา จำนวน 80 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ โปรแกรมการเสริมสร้างสุขภาพจิตจิตวิญญาณ และแบบวัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ โดยโปรแกรมนี้พัฒนาขึ้นจากแนวคิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณของวรวรรณ จันทวิเมือง และคณะ (2561) และครอบคลุม 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การรับรู้คุณค่า ความหมาย และเป้าหมายของชีวิต คือ การเข้าใจและการตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของชีวิต 2) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการเข้าใจบริบทของสิ่งแวดล้อม 3) ความเชื่อศรัทธา และปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา คือ การปฏิบัติตามหลักศาสนาและการมีศรัทธา 4) การมีจิตขั้นสูง คือ การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น 5) ความพึงพอใจในชีวิต คือ ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตประจำวัน ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางจิตวิญญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการเสริมสร้างสุขภาพจิตจิตวิญญาณมีผลบวกต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล ช่วยเพิ่มความเข้าใจและพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะจิตวิญญาณ รัตติกรณ์ จงวิศาล และอิสระ บุญญะฤทธิ์ (2559) เรื่อง “การพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย” มุ่งศึกษาและเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมในบริบทของนิสิตนักศึกษา โดยผลการวิจัยได้เสนอหลักสูตรการพัฒนาที่ประกอบด้วย 4 โมดูลหลัก ดังนี้ 1) การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการพัฒนาการเห็นคุณค่าของผู้อื่น คือ มุ่งเน้นการช่วยให้นิสิตนักศึกษาเข้าใจและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นใจและความเคารพซึ่งกันและกัน 2) การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น คือ การส่งเสริมการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เช่น การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การฟังและการเข้าใจผู้อื่น 3) การพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม คือ การส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบทั้งในระดับบุคคลและต่อสังคม รวมถึงการมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม 4) การวางแผนการพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมของตนเองและการติดตามผล คือ การวางแผนและติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมช่วยเพิ่มความสามารถในด้านต่างๆ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วรินทร์ลดา จันทวิเมือง และคณะ (2561) เรื่อง “ผลของโปรแกรมจิตตปัญญาศึกษาต่อสุขภาวะจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมจิตตปัญญาศึกษาต่อสุขภาวะจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล ผ่านการวิจัยแบบกึ่งทดลอง โดยมีการดำเนินการดังนี้ การวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาล 2 แห่งในภาคใต้ กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน กลุ่มควบคุม จำนวน 39 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) โปรแกรมจิตตปัญญาศึกษา (จากแนวคิด “หลักจิตตปัญญา 7”) 2) แบบวัดสุขภาวะจิตวิญญาณ โปรแกรมจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นปรับพื้นฐาน ใช้กิจกรรม “รู้จักเขารู้จักเรา” เพื่อสร้างความเข้าใจและการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม 2) ขั้นเตรียมความพร้อมใช้กิจกรรม “ผ่อนพักตระหนักรู้” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกผ่อนคลายและเตรียมตัวสำหรับการศึกษา 3) ขั้นตอนการใช้กิจกรรม “สุนทรียสนทนา” ซึ่งเป็นการสนทนาอย่างลึกซึ้งเพื่อพัฒนาการรับรู้และความเข้าใจ 4) ขั้นสรุปใช้กิจกรรม “สะท้อนคิด” เพื่อการประเมินผลและสะท้อนความเข้าใจที่ได้จากโปรแกรม ผลการวิจัย

พบว่า หลังการทดลอง, กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาวะจิตวิญญาณสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมจิตตปัญญาศึกษามีผลบวกต่อสุขภาวะจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล ช่วยให้พวกเขามีความรู้สึกที่ดีขึ้นเกี่ยวกับสุขภาวะจิตวิญญาณและการตระหนักรู้ในตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา” นี้ มีแนวคิดที่น่าสนใจที่สามารถนำไปสร้างภาวะผู้นำทางปัญญาให้แก่องค์กรต่างๆ ได้

ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ต้องการนำเสนอนี้ จึงได้แก่การนำเอาความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปขยายผลด้วยการสร้างหลักสูตรระยะสั้นนำร่อง โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนใน 2 ส่วน คือ ส่วนของการอบรมผู้นำ และผู้นำระดับสูง โดยเสนอให้หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา นำเอาข้อมูลการวิจัยไปออกแบบหลักสูตรระยะสั้นผู้นำระดับสูง ส่วนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา นำเอาข้อมูลการวิจัยไปออกแบบหลักสูตรระยะสั้นผู้นำระดับองค์กร เพื่อให้เกิดแผนบริหารธุรกิจหลักสูตรประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ตามนโยบายของทางมหาวิทยาลัย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา” ในครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ตีความเพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ว่า “ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญาควรเป็นอย่างไร” ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงลึกที่มุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญา และวิเคราะห์เชิงปรัชญาประยุกต์ ได้แก่ การวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำทางปัญญา เพื่อให้เกิดการต่อยอดงานวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำ IDG
- 2) ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- 3) ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม

บรรณานุกรม

- กัญชพร ปานเพชร. (2566). ภาวะผู้นำที่แท้จริงตามหลักทวารวาสธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0 (ซีวิตวิถีใหม่). *วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 15(43): 214-221.
- ณิรดา เวชญาติลักษณ์. (2560). *ภาวะผู้นำทางการบริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเมธีวชิรภูษิต (จำเนียร จิรวโส). (2557). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 14(1): 109-112.
- พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ). (2563). สัมปยุตธรรม 7 : การบริหารงานบุคคล. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 6(1): 1-14.
- พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภัททวโส. (2566). ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุควิถีใหม่. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(1): 128-139.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล และอิสระ บุญญะฤทธิ์. (2559). การพัฒนาจิตวิญญาณและจริยธรรมของนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัย. *รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*
- วรินทร์ลดา จันทวีเมือง, กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, และอุษณีย์ เพชรรัชตะชาติ. (2561). ผลของโปรแกรม จิตตปัญญาศึกษาต่อสุขภาวะจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม, 19(37): 84-102.*
- วรินทร์ลดา จันทวีเมือง, สกฤตลา แซ่เตียว, และ วิกานดา หมัดอะดัม. (2564). ผลของโปรแกรมการสร้าง เสริมสุขภาพจิตจิตวิญญาณ ต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณในนักศึกษาพยาบาล. *วารสารวิชาการ ศรีปทุม ชลบุรี, 17(3): 66-78.*
- Conger, J.A., & Kanungo, R. N. (1994). Charismatic Leadership in Organizations: Perceived Behavioral Attributes and Their Measurement. *Journal of Organizational Behavior, 15: 439-452.*
- Geier, J.G. (1967). A trait approach to the study of leadership in small groups. *Journal of Communication, 17(4): 316-323.*
- Hersey, P., Blanchard, K. H., & Johnson, D. E. (2001). *Management of Organizational Behavior: Leading Human Resources* (8th ed.). Prentice Hall.
- Hsiao, C., Mohan, S., Kalahar, B. K., & Williams, L. D. (2009). *Peeling the onion: Ribosomes are ancient molecular fossils. Molecular Biology and Evolution, 26(11): 2415-2425.*
- Hsiao, Y.C., Chiang, H. Y., Lee, H. C., & Chen, S. H. (2012). *The effects of a spiritual learning program on improving spiritual health and clinical practice stress among nursing students. The Journal of Nursing Research: JNR, 20(4): 281-290.*
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company.
- Robbins, S.P. (2003). *Organizational behavior* (10th ed.). Pearson Education.
- Schriesheim, C.A., Coglisier, C. C., & Neider, L. L. (1995). Is it "trustworthy"? A multiple levels-of-analysis reexamination of an Ohio State leadership study, with implications for future research. *The Leadership Quarterly, 6(2): 111-145.*
- Sinclair, S.J., et al. (2010). "Psychometric properties of the Rosenberg Self-Esteem Scale: overall and across demographic groups living within the United States." *Evaluation & the Health Professions, 33(1): 56-80.*
- Yong, J., Kim, J., Park, J., Seo, I., & Swinton, J. (2011). Effects of a spirituality training program on the spiritual and psychosocial well-being of hospital middle manager nurses in Korea. *The Journal of Continuing Education in Nursing, 42(6): 280-288.*